

אין המלך נכנס כהדיוט

וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר: אֲדַנִּי ה' אֲתָהּ הַחֲלוּת לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גְּדֻלְךָ וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי אֵל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ וּכְגִבּוֹרֹתֶיךָ: אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהִר הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְכֵנּוּ: וְיִתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שְׁמַע אֵלַי וְיֵאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דָּבָר אֵלַי עוֹד בַּדְּבָר הַזֶּה: (דברים ג כג-כז).¹

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מס' דעמלק פרשה ב

"וויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע" ... ר' אלעזר המודעי אומר: זה אחד מארבעה צדיקים שנתן להם רמז, שנים חשו ושנים לא חשו. משה נתן לו רמז ולא חש, יעקב נתן לו רמז ולא חש, דוד ומרדכי נתן להם רמז וחש. משה מנין? "ושים באזני יהושע". אמר: יהושע מנחיל ישראל את הארץ ובסוף משה עומד ומתחנן שנאמר: "וואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר".²

... "ויתעבר ה' בי למענכם" - ר' אלעזר בן שמוע אומר: "בי" דבר קשה הוא, מה שאי אפשר לבשר ודם לומר כן. שמא תאמר בגיני? תלמוד לומר "למענכם" - בגינכם ולא בגיני. אתם גרמתם לי שלא אכנס לארץ. "וויאמר ה' אלי רב לך" - אמר לו דייך עד כאן.³

... עדיין היה עומד ומבקש כל אותן הבקשות. אמר משה לפניו: ריבונו של עולם, כלום נגזרה גזרה שלא אכנס לה – "לכן לא תביאו את הקהל הזה" - במלכות, אכנס לה כהדיוט!⁴ אמר לו: אין המלך נכנס כהדיוט. עדיין היה עומד ומבקש כל הבקשות ההם, אמר משה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, הואיל ונגזרה גזרה שלא אכנס לארץ לא כמלך ולא כהדיוט, אכנס לה במחילת קסריון שהיא מתחת לפמייס.⁵ אמר לו: "ושמה לא תעבור". אמר לפניו: ריבונו של עולם, הואיל ונגזר עלי שלא אכנס לא מלך ולא הדיוט ולא במחילה של קסריון שהוא מתחת לפניס, מעתה עצמותי יעברו את הירדן. אמר לו: "כי לא תעבור את הירדן הזה". ר' שמעון בן יוחאי אומר: אינו צריך, והלא כבר נאמר "כי אנכי מת בארץ הזאת ואינני עובר את הירדן" וכי איפשר למת לעבור? אלא שאמר לו: משה, אף עצמותיך לא יעברו את הירדן.⁶

¹ מדרשים ופירושים רבים נאמרו על הסיבה מדוע לא נכנס משה לארץ ישראל. החל במדרשים שקושרים זאת לתחילת שליחותו של משה ("והצל לא הצלת את עמך - מכאן נטל משה את הדין שלא יכנס לארץ" שמות רבה ה כב, ראה דברינו [אותם הנתונים תחת הבנין](#) בפרשת שמות), דרך מדרשים הקושרים את גורלו של משה עם גורלו של דור המדבר ("שבחך הוא שהוצאת ששים ריבוא וקברתם במדבר" במדבר רבה יט יג, "אם אתה נקבר כאן אצלם, בזכותך הם באים עמך" דברים רבה ב ט, ראה דברינו [כי לא תעבור את הירדן הזה](#) בפרשה זו) וכלה במדרש הנפלא על קנאת משה ביהושע ("[עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה](#) - אהבה שאהב משה ליהושע ומה שקינא משה ביהושע" דברים רבה ט ט, ראה דברינו אלה בפרשת וילך). הפעם נראה שמצאנו את התשובה האולטימטיבית – "אין המלך נכנס כהדיוט". האמנם?

² חלק זה של המדרש מסביר את הקשר לפרשת בשלח. כבר שם יכל משה, אילו חש, להבין את שהמדרש עומד לומר לנו בהמשך. גם חלק זה של המדרש הוא עדיין מבוא לעיקר הדברים שיבואו. הקב"ה כביכול מאזין לדברי משה אל העם: "ויתעבר ה' בי למענכם" ומתערב וגוער במשה: "רב לך". הנח לעם, הרי אתה יודע (צריך לדעת, אילו חשת) שהסיבה היא אחרת לגמרי.

³ משה מפרש את הגזרה של מי מריבה "לכן לא תביאו את הקהל הזה" – תביאו כמנהיגים. נכשלתם כמנהיגים ולכן "לא תביאו", אבל אולי "תבואו" כן, כאזרחים מן השורה.

⁴ בפשר קטע זה של המדרש סייעני פרופ' אלחנן ריינר וזו הצעתו: בספרות חז"ל, 'ירדן' מתייחס לחלק הדרומי של הנהר, בפרט מיריחו ועד ים המלח. ראה תוספתא בכורות פרק ז הלכה ד: "נהר היוצא ממערת פמייס ועובר בימה של סופני (אגם החולה) ובימה של טבריה (כנרת). אף על פי ששמו ירדן אין מתחשב עם הירדן. איזהו ירדן? מבית יריחו ולמטה" (וכן בבבלי בכורות נה ע"ב). הקב"ה גוזר "כי לא תעבור את הירדן". משה חותר (תרתי משמע) ומבקש מחילה (תרתי משמע) על מנת להיכנס לארץ ישראל שלא דרך הירדן. ובשבח הניסיון הבלתי נלאה של משה לחפש כל דרך להיכנס לארץ ולא להסכין לגזרה, כבר האריכו מדרשים רבים. ראה בפרט ספרי דברים פיסקא כח על המשל על שני העבדים שגזר עליהם המלך שלא לשתות יין.

⁵ וכן הוא במכילתא דרשב"י שם. ובספרי במדבר פיסקא קלה הנוסח הוא: "אמר לו: אם לאו, אכנס כהדיוט. אמר לו: אין המלך נכנס כהדיוט. אמר לו: אם לאו, אעשה תלמיד ליהושע. אמר לו: רב לך, אין הרב נעשה תלמיד לתלמידו. אמר לו: אם לאו, אכנס דרך אור או דרך חלל. אמר לו: ושמה לא תבוא. אמר לו: אם לאו, עצמותי יעברו את הירדן. אמר לו: כי לא תעבור את הירדן הזה - וכי המת יכול לעבור? אלא אמר לו: משה, אף עצמותיך לא יעברו את הירדן". נוסח הספרי מזכיר את המדרש על קנאת משה ביהושע שבפרשת וילך (ראה הערה 1 לעיל), אבל נראה לנו נכון יותר לקשר את הדברים לנושא [חילופי דורות ומשמרות](#), עליו דנו בפרשת פנחס. משה לא יכול להיכנס לארץ, לא בחייו ולא אחרי מותו, כי זו הטריטוריה (תרתי משמע) של יהושע. לא רק נוכחותו כ"אזרח פשוט", גם קבר של המנהיג האלהי מהדור הקודם שאיליו יעלו לרגל, מסכן את מעמדו של המנהיג הנוכחי. הירדן הופך להיות קו פרשת המים של ההנהגה. משה היה יכול לשאת את עצמות יוסף איתו ארבעים שנה, יהושע לא יכול להיכנס לארץ עם עצמותיו של משה. "וזרח השמש ובא השמש". גם ככה האפילה דמותו של משה על תקופתו של יהושע. ראה יהושע פרק א. מאות שנים אחרי כן יתמודדו חז"ל עם דמותו של משה, "יכניסו ויוציאו" אותו בבית המדרש כרצונם (מנחות כט ע"ב, במדבר רבה יט ז ועוד), אבל לא בדור שבא מיד אחריו. המלך מת ואינו יכול לחזור ולהיות הדיוט.

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים: השווה עם מדרש ויקרא רבה יא ו: "כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נמנע משה מלשמש בכהונה גדולה" ... כל שבעת ימי המלואים היה משה משמש בכהונה גדולה וכסבור, שלו היא". האם לא האפיל משה על אהרון?